

Søren Kierkegaard i l'edificant*

Søren Bruun

Universitat de Copenhaguen

Centre de Recerca Søren Kierkegaard

En una anotació sense data de 1849, Søren Kierkegaard planteja l'estatus de la seva producció com a escriptor: «S'escau amb mi com a escriptor el mateix que amb el riu Guadalquivir, que en un indret es llença sota la terra i fa un trajecte que és també el meu: l'edificant; al darrere i al davant es troben la pseudonimitat baixa i l'alta». Amb el suport de referències com aquesta, l'obra de Kierkegaard es divideix tradicionalment en dues parts, una de «pseudònim» i una d'«edificant», que generalment es consideren oposades. La divisió és en gran manera falça. Malgrat que Kierkegaard contempla la diferència entre textos pseudònims i edificants, en aquesta diferenciació no rau cap mena d'oposició en termes de contingut. L'edificant és un gènere, un marc dins del qual Kierkegaard escriu. La pseudonímia és un recurs literari que ell fa servir, per motius ben diversos i sovint inescrutables. L'edificant, en canvi, no és solament un gènere que Kierkegaard decideix emprar. L'edificant és també un concepte.

La Subjectivitat és la Veritat

El concepte de «l'edificant» manté un estret lligam amb la concepció kierkegaardiana de la subjectivitat. En les conegudes anotacions de Gilleleje de 1835, escriu Kierkegaard: «Tot depèn de la comprensió de la meua determinació, de veure què vol finalment la divinitat que *jo* faci; es tracta de trobar una veritat que sigui una veritat *per a mi*, es tracta de trobar *aquella idea per la qual vull viure i morir*. I de què em serviria trobar l'així anomenada veritat objectiva?» (Pap. I A, 75/ JP 5100). Hom troba aquí una de les pedres de toc de la teoria de la subjectivitat que Kierkegaard fa desenvolupar a Johannes Climacus a la *Postil·la conclusiva i no científica* de 1846. Però ja a la primera obra significativa de Kierkegaard, *O això, o allò*, apareix la noció de la subjectivitat. Succeeix en aquell sermó que clou la segona part de *O això, o allò*: «[...] l'edificant [...] rau en el pensament que, davant Déu, mai no tenim

* Traducció del danès de Begonya Sàez Tajafuerce.

raó». Els mots de cloenda del sermó diuen: «hom pot haver conegut una cosa moltes vegades, [haver-la] reconegut, hom pot haver volgut una cosa moltes vegades, [haver-la] intentat i, tanmateix, només aquell profund moviment interior, només l'emoció indescriptible del cor, només aquests poden assegurar-te que allò que has conegut et pertany i que cap poder no pot prendre-t'ho; puix que només aquella veritat que edifica és una veritat per a tu» (SKS 2, 332/KW IV, 354). Hom constata una repetició pràcticament literal, mot per mot, de l'anotació de Gilleleje, però encara més interessant és que Kierkegaard hi relaciona la noció de la subjectivitat i el concepte de l'edificant.

A la *Postil·la*, Johannes Climacus explicita la dialèctica de la subjectivitat. Una dialèctica que fa palesa la subjectivitat com a no-veritat, per bé que, en aquesta no-veritat, manté la subjectivitat com a veritat, o, en mots de Johannes Climacus: «no pot ser expressat de forma més íntima que la subjectivitat és la veritat, fins i tot quan la subjectivitat, a les seves primeries, és no-veritat i, malgrat tot, la subjectivitat [és] la veritat» (SV3 9, 178/KW XII 1, 213). L'apropiació de la veritat que el singular, per ell mateix, és la no-veritat, exigeix que la subjectivitat sigui la veritat. La relació del singular amb la veritat és decisiva. Kierkegaard fa que Climacus ho remarqui a les *Engrunes filosòfiques*: «puix que la meua pròpia no-veritat només puc descobrir-la per mi mateix, ja que no és sinó quan jo la descobreixo, que ha estat descoberta, no abans, encara que tothom n'estigués al cas» (SKS 4, 223/KW VII, 14).

El fet que l'edificant sigui ubicat dins la dialèctica de la subjectivitat posa sobre la pista d'allò que l'edificant en cap cas no pot ser. Si la subjectivitat i l'edificant han de mantenir llur relació, hom no pot concloure que es tracti d'allò que Kierkegaard deia a les anotacions de Gilleleje, «l'així anomenada veritat objectiva». L'edificant no és res que, d'una manera directa, edifiqui el singular. Ésser edificat no vol dir deixar-se determinar objectivament. Com a molt, allò que l'objectivitat pot provocar és que l'individu singular sigui remès a si mateix. La teoria de la subjectivitat de Kierkegaard es fonamenta sobre la dialèctica i l'edificant es veu igualment afectat per aquesta mateixa dialèctica.

La negativitat de l'edificant

A la *Postil·la*, Kierkegaard parla en diverses ocasions de l'objectivitat com allò que pot repel·lir envers la subjectivitat. L'edificant, en canvi, no és una instància que salvi el singular des de fora. De fet, té un caràcter oposat i ben sorprenent. El veritablement edificant espaordeix, com subratlla Kierkegaard en un dels seus parlaments edificants: «ai d'aquell que vulgui edificar sense conèixer l'espaordiment; aquell no sap què vol!» (SV3 4, 304/KW V, 344). L'edificant consisteix en el fet que el singular es gira envers ell mateix. I això vol dir que l'edificant rau en el negatiu. Així, hom pot parlar de la negativitat de l'edificant.

En primera instància, sembla que aquesta caracterització és contradictòria. Com pot ser que l'edificant, que, aparentment és quelcom bo, es col·lo-

qui de costat amb allò que és negatiu? Kierkegaard respon tot deixant Climacus fer valer una nova dialèctica: «en l'esfera del religiós, el positiu coneix a través del negatiu. Un suprem benestar joiós en la immediatesa, el qual transmet la seva exultació a Déu i a tota l'existència, és ben adorable, però no edificant, i tampoc és en essència una relació amb Déu» (SV3 10, 229 n.1/KW XII 1, 560 n.1). I, en un altre indret, aquest principi és explicitat com segueix: «el negatiu no és d'una vegada per totes i, així, [és] el positiu, sinó que el positiu és persistentment en el negatiu [...]» (SV3 10, 198/KW XII 1, 524). És interessant el fet que Climacus relaciona directament aquesta dialèctica amb l'edificant. Un exemple d'aquesta relació és la discussió sobre la consciència de culpa.

A la *Postil·la* hom pot llegir sobre la consciència de culpa: «de fet, l'edificant es coneix certament aquí del tot pel negatiu [...]» (SV3 10, 229/KW XII 1, 560). La clau de volta, però, consisteix en el fet que el negatiu no és solament el negatiu, sinó que en la negativitat rau una determinació positiva. On rau el positiu en la consciència de culpa? La resposta és que a la significació decisiva del mot correspon la consciència, i en ella rau l'etern. Kierkegaard pot dir que tant la culpa com el patiment són l'expressió d'una relació on hi ha l'etern. D'aquesta manera, hom no centra l'atenció sobre la culpa o el patiment particulars. La culpa descobreix l'ésser humà com a ésser finit, però precisament en la consciència d'aquest fet, l'etern hi parla. En aquest cas és decisiu que el singular no es relaciona amb si mateix de forma directa. Qulasevol pot relacionar-se amb si mateix de manera directa en, per exemple, l'amor o l'odi propis envers un mateix. L'ésser humà no troba l'etern mitjançant la relació amb la seva pròpia finitud. L'ésser humà troba l'etern quan es relaciona negativament amb la seva pròpia finitud. Ara bé, com pot algú que és finit relacionar-se negativament amb la seva pròpia finitud, quan aquest algú és precisament finit? Poder establir negativament una relació amb la pròpia finitud implica una representació de l'infinit, de l'etern. D'aquesta manera s'accentua la relació finit-infinit, i és aquesta la relació que Kierkegaard vol posar de relleu, o sia, la relació del singular amb l'etern.

No obstant això, no es tracta simplement de relacionar-se, sinó de relacionar-se amb la relació amb l'etern. Allí on escau un aprofundiment en l'existència, justament allí la negativitat de l'edificant esdevé significativa. Aquesta pot assenyalar l'inici d'una relació amb Déu, com és el cas amb l'amor al pròxim, on Déu és la determinació intermèdia, o com és el cas amb el patiment, on el temporal i l'etern són sostinguts en la fe. En l'obra de Søren Kierkegaard, l'edificant, a través de la negativitat, esdevé xifra d'una relació on la subjectivitat es fa valer en tant que veritat.

Retirada

El concepte de l'edificant està marcat decisivament per les concepcions de la subjectivitat i de la negativitat. A *La malaltia per a la mort*, Anti-Climacus ho formula de la manera següent: «[...] per assolir la veritat, cal creuar tota

negativitat; puix que aquí compta allò que la història popular explica sobre els desencantaments: la peça ha de ser tocada de cap a cap de l'inrevés, altrament, no es desfà l'encantament» (SV3 15, 101/KW XIX, 44). Ara, amb la formulació: «el positiu es coneix pel negatiu», l'edificant és reorientat, enllà del seu primer significat tradicional, lluny de l'immediat. Aleshores assoleix una significació força més profunda. El concepte de l'edificant assenyalava un dels temes absolutament cabdals de l'obra: la relació de l'ésser humà amb si mateix —entès alhora com a problema i com a tasca. La tasca consisteix a esdevenir un mateix, o, més ben dit, a rebre's a si mateix. Anti-Climacus ho expressa així a *La malaltia per a la mort*: «El jo és la síntesi conscient d'infinitud i de finitud que es relaciona amb si mateixa, i la tasca de la qual consisteix a esdevenir ella mateixa, quelcom que només pot donar-se en la relació amb Déu» (SV3 15, 87/KW V, 248). Ésser, batre's en retirada té, a primera vista, un ressò negatiu, per bé que Kierkegaard fa un ús positiu de l'expressió. L'ésser humà no arriba enlloc abans que no para atenció en la relació amb si mateix. I aquí, l'ésser humà només hi arriba a través de la negativitat.

La tasca consisteix a esdevenir un mateix. I «en voler ésser un mateix», el singular ha de reposar «amb transparència, sobre el poder que l'ha posat» (SV3 15, 180/KW XIX, 131). Resulta imprescindible sostenir que aquest autoesdevenir-se no consisteix a avançar d'un punt a un altre. Si fos així, voldria dir que la relació amb un mateix ha estat objectivada i, com a conseqüència, la concepció de la subjectivitat presentaria un trencament. Anti-Climacus subratlla que cal mantenir el caràcter subjectiu de la relació amb un mateix: «Esdevenir és un moviment des del lloc, però esdevenir un mateix és un moviment en el lloc» (SV3 15, 93/KW XIX, 36).

Al llarg dels paràgrafs precedents he mirat d'esbossar allò que Søren Kierkegaard entén per l'edificant. No solament s'ha fet palès que el concepte es troba decidivament marcat per la dialèctica de la subjectivitat i per la concepció de la negativitat, sinó també que el concepte de l'edificant creua de cap a cap l'obra de Kierkegaard.